

Występowanie afrykańskiego pomoru świń w Polsce w 2018 roku

Andrzej Rudy

z Zakładu Chorób Zakaźnych Zwierząt i Administracji Weterynaryjnej Wydziału Medycyny Weterynaryjnej we Wrocławiu

W lutym bieżącego roku mija 5 lat od stwierdzenia w Polsce pierwszego przypadku ASF. W połowie grudnia 2018 r. liczba ognisk choroby u dzików wynosiła 109 w 22 powiatach pięciu województw, w tym: warmińsko-mazurskim – 14 ognisk w 5 powiatach, mazowieckim – 8 ognisk w 4 powiatach, podkarpackim – 8 ognisk w 1 powiecie, lubelskim – 76 ognisk w 9 powiatach, podlaskim – 3 ogniska w 3 powiatach.

Występowanie ognisk ASF w 2018 r. w poszczególnych miesiącach przedstawiało się następująco: 3 – styczeń, 1 – luty, 4 – maj, 34 – czerwiec, 36 – lipiec, 27 – sierpień, 4 – wrzesień. Nasilenie występowania ASF u świń wystąpiło w miesiącach czerwiec – sierpień – 97 ognisk, co stanowi 88,99% ogólnej liczby ognisk w 2018 r. W urzędowym terminie wszystkie ogniska zostały wygaszone i zniesiono restrykcje w obszarach zapowietrzonych i zagrożonych. Ostatnie zniesienie restrykcji nastąpiło 6 listopada 2018 r.

Występowanie ognisk ASF w 2018 r. z uwzględnieniem liczby świń w gospodarstwach, przedstawiało się następująco: od 1 do 10 świń – 37 ognisk (33,9%), od 11 do 50 świń – 37 ognisk, co oznacza, że 67,8% ognisk ASF u świń w Polsce stwierdzono w gospodarstwach, w których liczba świń wynosiła od 1 do 50. Według Głównego Urzędu Statystycznego obecnie liczba gospodarstw utrzymujących do 50 świń rocznie wynosi 83%.

W gospodarstwach hodujących od 51 do 100 świń stwierdzono 13 ognisk (11,9%), od 101 do 500 stwierdzono 9 ognisk (8,2%), od 501 do 1000 – 4 ogniska (3,6%) i powyżej 1001 świń – 9 ognisk (8,2%).

Inspekcja Weterynaryjna oraz prywatni lekarze weterynarii, mimo niesprzyjających warunków zewnętrznych (braki kadrowe, kampania wyborcza do samorządów, nagonka medialna), bardzo dobrze wykonała olbrzymią pracę przy likwidacji ognisk choroby.

Liczbę próbek materiału pobranych do badań diagnostycznych od świń i dzików w 2018 r. przedstawiono w tabeli 1. W 2018 r. do badań w kierunku ASF pobrano ponad 530 tys. próbek od świń i ponad 47 tys. od dzików, co stanowi swoisty rekord w badaniach epizootycznych w Europie, a może i na świecie. Liczba pobranych próbek świadczy o wydolności dobrze zorganizowanej Inspekcji Weterynaryjnej oraz należytej współpracy powiatowych lekarzy weterynarii z lekarzami wolnej praktyki, a także prawidłowej logistyce pobierania próbek i dostarczania ich do laboratorium.

Próbki do badań były pobierane w przypadku podejrzenia choroby, w przypadku wybierania świń po potwierdzeniu ASF, w przypadku wybierania świń w gospodarstwach podejrzanych o zakażenie wirusem ASF lub w gospodarstwach kontaktowych oraz w gospodarstwach, w których była przeprowadzona perlustracja w obszarze zapowietrzonym lub zagrożonym. Największa liczba próbek została pobrana od świń przed wydaniem zgody na ich przemieszczenie z gospodarstw położonych w obszarach objętych restrykcjami do uboju w rzeźniach.

Odsetek świń zakażonych ASF w stosunku do świń badanych w 2018 r. w marcu, kwietniu, październiku, listopadzie, grudniu wynosił 0%, a w styczniu – 0,16%, lutym – 0,09%, maju – 0,15%, czerwcu – 0,63%, lipcu – 0,50%, sierpniu – 0,25%, we wrześniu – 0,03%.

Najwyższy odsetek zakażonych dzików miał miejsce w: lutym – 19,69%, marcu – 15,73%, styczniu – 13,67%, a następnie zmalał do 2,19% (październik), aby w grudniu wzrosnąć do 6,13%. (tab. 1). We wszystkich regionach objętych restrykcjami istotnie wzrosła liczba przypadków ASF diagnozowanych u padłych dzików. Afrykański pomór świń u dzików występował w województwach: lubelskim – ponad 900 przypadków, mazowieckim – blisko 900 przypadków, warmińsko-mazurskim

Tabela 1. Liczba próbek od świń i dzików pobranych do badań w kierunku ASF w 2018 r.

Miesiąc	Liczba próbek od świń	Liczba próbek dodatkich	Procent próbek dodatkich	Liczba próbek od dzików	Liczba próbek dodatkich	Procent próbek dodatkich
styczeń	23 607	38	0,6	5112	699	13,67
luty	37 213	36	0,09	3615	712	19,69
marzec	45 777	0	0	3744	589	15,73
kwiecień	40 668	0	0	2820	311	11,01
maj	39 656	62	0,15	3649	189	5,17
czerwiec	45 795	293	0,63	2992	290	9,69
lipiec	50 281	252	0,5	3264	276	8,45
sierpień	63 771	164	0,25	3388	167	4,92
wrzesień	57 013	19	0,03	3517	102	2,9
październik	53 420	0	0	5382	118	2,19
listopad	50 690	0	0	5633	249	4,42
grudzień	21 863	0	0	4746	291	6,13

Przedstawione dane zostały udostępnione przez Państwowy Instytut Weterynaryjny – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach. Dane według PIW Puławy.

– ponad 300 przypadków i podlaskim – około 200 przypadków. Przytoczone dane świadczą o obecności wirusa ASF w środowisku i przesuwaniu się zakażeń w kierunku zachód i południe kraju, przy istotnym spadku zakażeń w województwie podlaskim.

Według procedury pobierania i przesyłania próbek do badań laboratoryjnych z 6 października 2016 r. pkt 2: „W przypadku wybijania świń po potwierdzeniu ASF lub wybijania świń jako środka zapobiegawczego w gospodarstwie podejrzanym o zakażenie wirusem ASF, do badań serologicznych pobiera się krew od losowo pobranych świń w czasie ich likwidacji. Minimalna liczba próbek pobranych do badań serologicznych musi pozwalać na wykrycie 10% seroreagentów, przy 95% poziomie ufności w każdej podjednostce w gospodarstwie”.

Otrzymane wyniki pozwalają ocenić dynamikę rozwoju choroby w stadzie. Z punktu widzenia administracyjnego nie ma to jednak znaczenia, ponieważ został uruchomiony system zwalczania, a tym została wydana decyzja o wycenie zwierząt, ich zabiciu i utylizacji oraz został uruchomiony system ADNS (ognisko zostało zarejestrowane w Komisji Europejskiej i musi być zlikwidowane w możliwie jak najkrótszym czasie). Problem pojawia się wtedy, gdy wyniki badań są ujemne, ponieważ w tej sytuacji nierozumiejący zasad zwalczania choroby hodowcy, działacze związkowi, a nawet politycy oskarżają o zabijanie zdrowych świń.

W przypadku potwierdzenia choroby postępowanie organów Inspekcji Weterynaryjnej przebiega w sposób następujący: szybka decyzja o podejrzeniu choroby (badanie kliniczne, sekcyjne, diagnostyka laboratoryjna), likwidacja ogniska pierwotnego, skuteczna likwidacja pozostałych ognisk, utylizacja zwierząt, dezynfekcja oraz nałożenie restrykcji. Z tych ustawowych zadań w zakresie zwalczania ASF u świń organy Inspekcji Weterynaryjnej wywiązują się bez zastrzeżeń. Czas wykrycia ASF u świń od zakażenia wynosił poniżej 30 dni, co jest dobrym wynikiem przy średniej europejskiej wynoszącej od 30 do 60 dni. Z przeprowadzonych dochodzeń epizootycznych wynika, że w stwierdzonych przypadkach czynnik zakaźny był przenoszony przez człowieka (mięso dzików, obrót prosiętami, zanieczyszczone zielonki i słoma oraz brak bioasekuracji). Dochodzenia epizootyczne są jednym z trudniejszych elementów zwalczania choroby, ponieważ na ogół panuje zmowa milczenia właścicieli zwierząt.

Zwalczanie choroby jest kosztowne. Koszt zwalczania ASF na przykładzie 13 ognisk wynosił:

- odszkodowania za zabite świnię – 316 500 zł (6,2%),
- nagrody dla rolników – 23 400 zł (0,4%),
- badania laboratoryjne próbek 3 862 000 zł (73,9%),
- koszty perlustracji i pobierania próbek w ognisku i obszarach – 521 000 zł (10,2%),
- koszty zabicia i utylizacji świń – 237 000 zł (4,6%),
- koszty mat dezynfekcyjnych – 15 000 zł (0,2%),
- inne wydatki związane z likwidacją ognisk – 112 000 zł (2,2%),
- RAZEM – 5 087 307 000 zł.

Przykładowy koszt likwidacji ogniska choroby u świń (270 szt.) wynosił:

- odszkodowania za świnię – 104 572 zł (23,36%),
- odszkodowanie za zboże i słomę – 6300 zł,

- perlustracja, pobranie próbek – 49 000 zł (7,11%),
- badania laboratoryjne – 450 000 zł (65,99%),
- utylizacja obornika i ściółki – 5600 zł,
- utylizacja świń – 31 400 zł (4,6%),
- środki dezynfekcyjne, maty, odzież ochronna – 30 000 zł (4,3%),
- RAZEM – 681 872 zł.

Koszty zwalczania ASF w Polsce u świń zależą od liczby ognisk, liczby zwierząt poddanych likwidacji (w tym jakość materiału genetycznego stada), ceny rynkowej świń, a szczególnie od ceny usług świadczonych przez podmioty zewnętrzne (lekarze prywatnej praktyki, firmy utylizacyjne, laboratoria diagnostyczne). W systemie zwalczania ognisk choroby zakaźnej uczestniczą lekarze weterynarii zatrudnieni w Inspekcji Weterynaryjnej, lekarze prywatnej praktyki, pracownicy ubojni, ochotnicza i państwowa straż pożarna, policja, zakłady utylizacyjne, ekipy dezynfekcyjne, biegli rzeczoznawcy, podmioty zajmujące się transportem zwierząt, podmioty zajmujące się uśmiercaniem zwierząt, rzeźnie prowadzące ubój zwierząt, przetwórnice oraz Państwowy Instytut Weterynaryjny w Puławach.

Istotne jest, że tylko pracownicy Inspekcji Weterynaryjnej zaangażowani w zwalczanie chorób zakaźnych zwierząt są wynagradzani z budżetu bez możliwości dodatkowego wynagrodzenia za godziny nadliczbowe, a prywatni lekarze weterynarii w oparciu o niewaloryzowaną od 2000 r. stawkę określoną w rozporządzeniu Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Pozostałe podmioty realizują zadania przy zwalczaniu chorób zakaźnych według cen umownych.

Doświadczenia zebrane podczas zwalczania chorób zakaźnych, szczególnie ASF i grypy ptaków, skłaniają do zmiany przepisów prawa w zakresie:

- zmiany sposobu wyceny zwierząt; rezygnacji z dotychczasowego systemu przez wprowadzenie stawki urzędowej za zabite zwierzęta; wypłatą odszkodowania powinna zajmować się Agencja Rozwoju i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) na wniosek powiatowego lekarza weterynarii,
- wprowadzenia cen urzędowych za utylizację zwierząt, płatną przez ARiMR,
- wprowadzenia cen urzędowych na skup zwierząt z regionów objętych restrykcjami z tytułu wystąpienia chorób zakaźnych zwierząt,
- zwracania kosztów zwalczania chorób na bieżąco, a nie akcyjnie po podziale transz przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi i Ministerstwo Finansów, co ma zazwyczaj miejsce 3 razy w roku,
- podmiotów zaangażowanych w system zwalczania chorób zakaźnych; powinny mieć one zawarte cywilno-prawne umowy gotowości, szczególnie na utylizację zwierząt i produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego, ubój i przetwórstwo zwierząt oraz skup zwierząt w strefach objętych restrykcjami.

Istotnym elementem zwalczania ASF u dzików są myśliwi, których celem powinno być: zapobieganie rozprzestrzenianiu się wirusa ASF (bioasekuracja łowisk) oraz znaczna redukcja populacji dzików w stosownym czasie i miejscu oraz w odpowiedni sposób.

Dr hab. Andrzej Rudy, e-mail: Grazyna.Rudy@onet.pl